

Můj strýc Karel

Vánoce roku 1922 byly v rodině mých prarodičů naplněny napjatým očekáváním. Termín narození prvního potomka se blížil. Na svět se začal dobývat v podvečer druhého svátku vánočního. Křik novorozeného chlapce se bytem na Smíchově poprvé rozlehl 27. prosince v poledne. Kdybychom věřili numerologii, už jeho životní číslo, osm, předurčilo jeho osud.

Chlapeček se měl čile k světu a jak bylo v rodině tradicí, byl 21. ledna 1923 pokřtěn v modlitebně Českobratrské evangelické církve na Smíchově. Dostal jméno po svém dědovi - Karel.

Karel dělal rodičům jen radost. Tatínek získal dobré místo v pojišťovně a tak za šest let přibyl do rodiny další chlapec, Miroslav.

Na podzim roku 1928 nastoupil Karel do školy. Byl velice nadaný, ale také velice živý. Učení mu nečinilo žádné potíže, jen s kázní měl trochu problémy. Často se stával „bavičem“ celé třídy...

Jeho rodiče byli členy Českobratrského evangelického sboru na Smíchově. Na akce sboru brávali aktivního Karla často s sebou.

Když v roce 1932 Karel postoupil do páté, poslední třídy obecné školy, byl čas rozhodnout, co dál. Pro učitele bylo samozřejmostí doporučit ho na studium. O tom kam, měl Karel jasno. Již se nemohl dočkat, až začne navštěvovat osmileté reálné Vančurovo gymnázium, kam chodili jeho starší kamarádi ze sboru. Rodičům tím přibýly nemalé starosti. Byla doba krize, rodina sice nouzí netrpěla, ale další výdaj v podobě školného by rozpočet učinil více než napjatý. Tehdy poprvé zasáhl do Karlova života sociální problém. Maminka se, stejně jako Karel, nehodlala smířit s tím, že by její nadaní synové nemohli studovat. Bylo rozhodnuto, Karel přihlášku na gymnázium podá. Přijat byl bez problémů, první rok lehce zvládl, jen finanční situace v rodině se stávala neúnosnou. Naštěstí bylo, díky vzornému prospěchu, Karlovi na další školní rok školné prominuto. Zaplatila ho školní rada z fondu pro nadané studenty ze sociálně slabších rodin. Další rok studia byl zachráněn, ale Karla tato situace poznamenala. Jako každý správný kluk měl silný cit pro spravedlnost a ohrožení jeho studia, stejně jako několika dalších spolužáků, mu připadalo krajně nespravedlivé.

Už byl dost starý na to, aby se zapojil do činnosti ve sboru evangelické mládeže při smíchovské modlitebně. Okamžitě se zapojil do organizování sborového života. Tato aktivita se na dlouhý čas stala náplní jeho volného času.

Ale čas běžel dál, hospodářská situace se uklidnila. Tak v relativním klidu proběhly další dva roky studia. A také krásné prázdniny, z kterých Karel strávil velkou část na táboře YMCY ve slovenské Oravě.

Karel se pomalu měnil v mladého muže, aktivního, plného ideálů, obdivovaného svými kamarády i děvčaty. V září 1937 úspěšně postoupil do kvinty.

Během předešlých čtyř let se Karel stal uznávaným vůdcem třídy. V jeho hlavě se také zrodil nápad na vydávání třídního časopisu a ustavení států začleněných do SSZL (původně Spojené státy zadních lavic, později rozšířené téměř na celou třídu). Tato činnost byla pravděpodobně inspirována stejnou knihou, která vnukla vychovateli Valteru Eisingerovi nápad na vytvoření Republiky Škid a terezínského časopisu VEDEM.

Zatímco kluci z kvinty vymýšleli pochodový krok a vyhlásili soutěž o nejlepší hymnu, politická situace se vyhrocovala. To postupně dolehlo i na kluky na gymplu. Vedle běžných rubrik, psaných většinou se středoškolským vtípem a nadsázkou, se v jejich časopise 28. května 1938 objevuje i tento článek:

„Včera, den před narozeninami prezidenta republiky, se naše třída rozhodla, že se vzdá závěrečného třídního výletu ve prospěch obrany státu...“ Článek končí slovy „Zdar svobodné československé republice“.

Místo toho navrhli jednodenní společný pěší výlet do Prokopského údolí, i když, jak vtípně poznamenávají v dalším čísle: „Správný výlet se počítá na noci a ne na dny.“

Prázdniny jsou zase tady a Karel opět odjíždí na tábor na Oravu. Společně se staršími kluky přejdou i Roháče. Když tábor končí a všichni se loučí, netuší, že už se v těchto místech neshledají.

Podzim roku 1938 byl velmi smutný. Zrada západních spojenců velmi doléhá i na naše chlapce. Tato zkušenost je ovlivní i na další cestě.

Karel stále pokračuje v práci Sdružení mládeže. Velmi se spřátelí s Jirkou Staňkem a Vaškem Dobiášem. Nově se ve sboru zapojují do přípravy pondělních hudebně literárních setkání. Zvláště po okupaci republiky Německem a odtržení Slovenska v březnu 1939 vkládají svou energii do výběru a přednesu vlasteneckých básní. Karel se pouští i do psaní vlastních veršů.

Jirka v červnu 1939 maturuje a je přijat na Vysoké učení technické. Studia si ale moc neužije. Vysoké školy jsou na podzim uzavřeny, teror, který následuje po pohřbu Jana Opletala, velmi silně zapůsobí na naši skupinu.

Do sboru se v roce 1940 přihlásí intelektuál Vincy Schwarz. Původem Němec, který se rozešel se svými nacionalisticky smýšlejícími rodiči, vzdal se německého občanství a vydává spolu s dalšími pokrokovými redaktory a spisovateli vlastenecké sborníky. Mezi mladé lidi ve sboru přináší informace z kulturních vlasteneckých kruhů a posiluje jejich odpor proti Německu, stejně jako odhodlání vybudovat po válce spravedlivý svět.

V hlavě tří kamarádů vzniká nápad uvolnit schůzky výboru, jehož jsou už členy, a přizvat k činnosti i ostatní. Cílem je zapojit do aktivní činnosti Sdružení co nejvíce jeho členů. To se daří a Sdružení pořádá řadu zajímavých akcí. To chlapcům ale nestačí.

Okolo Vincyho se vytvoří skupina mladých, která se začíná scházet v prostorách sboru ještě v sobotu. Na programu jejich schůzek je rozšiřování filozofických a kulturních obzorů. Schází se zde hlavně ti, kterým není umožněno studovat. K „sobotníkům“ se připojují i kamarádi členů, kteří do sboru původně nepatřili.

Přichází sem řada studentů Vančurova gymnázia. Jednoho dne na sobotní schůzku dorazí i sestry Nataša a Želmíra, dcery profesora Kálala. Kromě toho, že se děvčata zapojí do příprav akcí, mladší Želmíra Karla oslní. Krásná, bystrá dívka brzy přivede Karla do své levicově zaměřené rodiny.

Do Prahy se také stěhuje Jan Mojžíš z Brna, Karlův kamarád z táborů YMCY. I on zapadne mezi „sobotníky“.

Překulí se další válečný rok, maturita se blíží i Karlovi. Svoji zkoušku dospělosti zvládne 13. května 1941 s vyznamenáním. Co ale dál? Ještě na jeden rok usedne do školních lavic. Tentokrát na Obchodní akademii v Resselově ulici, která otevřela pro absolventy gymnázií roční kurzy k doplnění odborného vzdělání.

Ve sboru i na sobotních schůzkách vše pokračuje dalšími kulturními besedami a přednáškami, které často připravuje Vincy. Najednou, koncem března 1942, Vincy ze sboru mizí. To už má radikalizující se skupina mladých členů Sdružení pocit, že literární večery k dosažení svobody nestačí. Do Prahy z Moravy přichází další z mladých chlapců, Jaromír Mrkos. Jako evangelík se zapojí do činnosti sboru. Brzy zapadne i mezi sobotníky. Na sobotních setkáních se stále více probírají otázky dalšího směřování.

Těm nejradikálnějším už nestačí jen filozofovat. Scházejí se i mimo sbor, v bytech, na výletech. Z Nataši, Želky, Karla, Jirky, Jana, Jaromíra a Vaška se stávají nerozluční přátelé. Jezdí společně o víkendech do Posázaví na chatu rodičů dívek. Společně tráví čas v přírodě i četbou klasiků a marxistické literatury. Jejich cíl je jasný, po válce musí vybudovat spravedlivou společnost pro všechny. A tak na jedné schůzce dospějí k názoru, že jsou vlastně komunisté.

Jejich snahu zapojit se do odboje naruší atentát na Heydricha a teror, který po něm následuje. Odboj je zdecimován, shánět kontakty je velice riskantní.

Karel ukončí kurz na Obchodní akademii a nastupuje do Barrandovských ateliérů. Později se ke skupině přidává František Vrba, pozdější překladatel z angličtiny. Od něho se také dozvídají, že Vincy byl zatčen gestapem a pravděpodobně po atentátu popraven.

Mladá horká srdce Karla a jeho přátel jsou znovu naplněna odhodláním k nějakým radikálním činům. Přichází další rána – od podzimu 1942 jsou totálně nasazovány do Říše celé ročníky mladých lidí. Dotkne se to i skupiny sobotníků a jejich radikálního jádra. V první vlně jsou nasazeni do Německa tři, mezi nimi i Jirka Staňk. Postupně dál řídnu řady sobotního kroužku.

Novou nadějí jim dodá obrat na frontě - na konci ledna 1943 vítězí Sověti u Stalingradu. Pomalu se začíná

rýsovat konec války. Dopad této události na chování řady lidí v jeho okolí Karla překvapí. Většina z nich razí heslo „Teď je třeba hlavně přežít.“ Píše o tom v dopise jednomu z totálně nasazených kamarádů: „Lidé s alespoň středoškolským vzděláním...Nad tím bys nejvíce zaplakal. Je to divný pocit, když se seješ s lidmi, jejichž životem jsi žil a vidíš, jak jsi úplně jinde. Ó, ti hrdinové! Najít vhodný poměr mezi tím, kdy říct Heil Hitler a kdy Guten Tag - o to běží. Jen se nemíchat do politiky, však ono to nějak dopadne i bez nás.“

Postupně se vyhrocuje i vztah ostatních členů sboru k této skupině. Rozpadne se i společenství sobotníků. Koncem května 1943 ti, kteří nehodlají čekat „jak to dopadne“ se založenýma rukama, vedeni Karlem a Václavem, ze Sdružení odcházejí.

Rozhodnou se aktivně zapojit do odbojového hnutí. Ještě na podzim se spojují s odbojovou buňkou ve Smíchovském pivovaru a síti komunistických mládežníků. Společně zakládají skupinu Předvoj. Začínají vydávat časopis a snaží se svoji síť rozšířit. Jan se rozjíždí za svými kamarády z oravských táborů na Moravu. I tam se daří organizovat mladé do odbojových skupin. Pražské vedení se pokouší navázat spojení s ilegálním vedením komunistické strany. Podaří se to Vaškovi, který pracuje v Čelákovících. Sjedná Karlovi schůzku s Rudolfem Vetiškou. Je mu představen jako Jarda Hořejš. Představitel téměř zdecimovaného III. Ilegálního výboru KSČ jim však doporučí, aby vybudovali autonomní ilegální síť. Hlavně klade důraz na dokonalé utajení a opatrné navazování kontaktů. Spojení s Čelákovickými ať využívají jen v krajní nouzi. Mladí jsou zklamáni nedůvěrou, ale ve svém odbojovém úsilí pokračují. Další významné spojení se podaří navázat Jirkovi, který je totálně nasazen v Norimberku. Tam se při předávání jídla ruským zajatcům seznámí s Miroslavem Vitěkou. Po čase mu Mírek předává kontakt na strakonického zubaře Edmunda Trachtu. V listopadu ho Jirka navštíví a přes jeho ilegální síť, která sahá do České zbrojovky, se podaří pro Předvoj zajistit nějaké zbraně a hlavně další cyklostyl. Byla otevřena další tiskárna na Smíchově a náklad časopisu stoupl. Přidalo se k němu i vydávání časopisu pro mladé Boj mladých, které řídil Karel Kosík.

Postupně se podařilo propojit s řadou existujících odbojových skupin po celém území protektorátu. Tím se značně zvýšilo nebezpečí prozrazení.

Činnost skupiny však pokračovala téměř rok, než gestapo zachytilo první její stopu. První rána zasáhne jádro Předvoje v červnu 1944. V Čelákovících je spolu s místní komunistickou buňkou gestapem zatčen Vašek Dobiáš. Neprozradí nic, 12. prosince 1944 je odsouzen k smrti a 10. dubna 1945 popraven ve Cvikově.

Časopisy skupiny Předvoj byly již v této době rozšiřovány v nákladu 1200 kusů. Jeden z výtisků zachytil konfident gestapa v srpnu 1944 v ilegální skupině Prokop Holý na Příbramsku. Gestapo, které se v této době domnívalo, že zlikvidovalo veškerý komunistický odboj, vyrazilo do rozsáhlé pátrací akce. Byli nasazeni nejosvědčenější konfidenti. Trvalo ještě dva měsíce, než se jednomu z nich podařilo napojit na Předvoj. Jirka Staněk, který byl nyní totálně nasazen v Hostivaři, se zapojil do zdejší ilegální buňky. Na místo odhalených konfidentů byl do této buňky nasazen Zdeněk Fink. Vystupoval jako bývalý příslušník československé armády, který má napojení na tajné sdružení důstojníků. Toto sdružení by rádo navázalo kontakt s komunisty. Po nějakém čase mu Jiří přislíbil, že tento kontakt zprostředkuje. Od té doby ho gestapo nepřetržitě sledovalo. Jiří ale onemocněl a nevycházel nikam, jen k lékaři. Až 21. října mělo gestapo úspěch. Jiří se vydal do bytu, ve kterém byla ilegální tiskárna. Proč porušil pravidla konspirace, se už nedozvíme. Při odchodu z tohoto bytu se ho gestapo pokusilo zatknout, Jirka se jim snažil utéct, byl postřelen a odvezen do Pečkárný. Gestapo prohledalo navštívený byt, kde zajistilo nový výtisk časopisu, cyklostyl a Karla Šmirouse, kterého rovněž dopravili do Pečkárný. Jiří i Karel byli podrobeni brutálnímu výslechu, ale nic neprozradili. Gestapo se uchýlilo k léčce. Kriminální tajemník, sudetský Němec Georg Friedrich, který mluvil perfektně česky, se vypravil k Jirkovým rodičům. Představil se jako jeho kamarád. Dozvěděl se, že by snad Jirku mohl zastihnout u Kálalů v Podskalské ulici. Neuspěl, ale dozvěděl se, že parta mladých odjela do chaty v Lukách pod Medníkem a vrátí se nazítří. Když v neděli v podvečer parta vystoupila z posázavského Pacifiku na branickém nádraží, vůbec se jim nechtělo domů. Rozhodli se, že

nejprve doprovodí děvčata. Cestou se oddělil Jaromír Mrkos, který směřoval na Hlavní nádraží. Pomalu se po nábřeží blížili k Podskalské ulici. Když tam pozdě večer dorazili, čekalo na ně zatýkací komando gestapa. Byli odvezeni do policejní věznice Pankrác. Jakmile se o jejich zatčení dozvěděla moje babička, ihned poslala svého, tehdy sotva šestnáctiletého mladšího syna, aby varoval ostatní známé kamarády. A tak například Jaromír odjel na Moravu, kde se později zapojil do partyzánského oddílu Prokop Holý.

Nikdo ze zatčených vedoucích Předvoje při výsleších nepromluvil. Všichni se řídili předem dohodnutou taktikou a hovořili o tajemném Alfrédovi, který si někdy také říkal Jarda Hořejš, od něhož dostávali úkoly. Byl to starší muž, který jim většinou předával úkoly písemně do schránek. Gestapáky nenapadlo, že tito mladí lidé, z nichž nejstarší byla třiatřicetiletá Nataša, mohou být mozkiem ilegální organizace. Koncem roku vyšetřování uzavřeli s tím, že odhalili jen okrajovou buňku. Zatčené mladé lidi 23. ledna převezli do Tereziánské pevnosti.

Tam byli schopní mladí muži zařazeni do pracovních skupin a odesíláni na práce do Litoměřic. Byl mezi nimi i Karel. A tak, kromě oficiálně povolených dopisů a balíčků jedenkrát za měsíc, měl možnost psát rodičům častěji prostřednictvím totálně nasazených a také dostávat z domova jídlo a hlavně vitamíny a léky, o které se dělil s kamarády.

Pátrání po Alfrédovi pokračovalo. Přestože konec války se blížil a všem už muselo být jasné, jak dopadne, policejní mašinérie stále fungovala. Při zátahu na další ilegální tiskárnu, 7. března, zadrželo gestapo celé ilegální vedení KSČ pražského kraje a do rukou jim padlo i schéma odbojových skupin v kraji a jejich propojení. Nová vlna zatýkání postihla i řadu členů Předvoje. Někteří z nich nevydrželi zostřené výslechy gestapa a tak vyšlo najevo, že tajemný Alfred alias Jarda Hořejš je krycí jméno Karla.

Karla a jeho kamarády převezou 13. března 1945 ještě jednou na výslechy do Prahy. Nic se ale nedozvědí. Rozzuřený kriminální komisař Jantur předložil na březnové poradě gestapa seznam 150 osob, které byly označeny X-Y-Z. Nikdo z tohoto seznamu se neměl dožít konce války – měli být „násilně odstraněni“. Před převozem zpět do Terezína se 9. dubna Karel setká s rodiči a mladším bratrem. Je plný optimismu, válka přeci brzy skončí...

Do Terezína se tak v dubnu dostali další členové Předvoje i spolupracujících skupin. Byli sestěhováni na celu 44 na IV. dvůr. Přestali docházet do práce.

Do Terezína začaly přicházet transporty vězňů z táborů na osvobozených územích. Byli vyhladovělí, vyčerpaní, nemocní. Po vězení se rozšířil tyfus a další nemoci. Na tyfus zemřel i Ivan Bělina, jeden z Karlových věrných. Nakazí se i Radovan Rychta, který trpí i tuberkulózou. Koncem dubna je v táboře vyhlášena karanténa.

Konec války je na dosah. Byl dobyt Berlín. Hitler spáchal sebevraždu.

1. května přijíždí do Terezína delegace Červeného kříže a odváží 80 těžce nemocných vězňů. Mezi nimi je i Radovan.

K. H. Frank, zavilý nacista, původem z Karlových Var, nařizuje pražskému gestapu dokončit akci X-Y-Z. Za smrt vůdce je nutné se pomstít.

2. května přijíždí do policejního vězení v Terezíně auto pražského gestapa. Z něho vystupuje nám už známý kriminální tajemník Friedrich a jeho spolupracovník Zander a odcházejí za velitelem tábora Joecklem. V ruce drží Janturův seznam. Joeckl však z tábora odjel. A tak sami celé dopoledne prohledávají kartotéku. V seznamu označují sedmdesát jmen.

V poledne káповé vyběhnou na dvůr a vyvedou osazenstvo cely 44. Nastane vyvolávání jmen. Vyvolaní se z počátku domnívají, že budou převezeni na jiné místo. Již včera přece navštívil tábor Červený kříž a některé nemocné odvezl.

Brzy však pochopí svůj omyl a přestávají se hlásit. Gestapo začne vybírat odsouzené podle fotografií v kartotéce. Nakonec je vybráno 50 osob. K nim ještě přibude 51. konfident gestapa Jaroslav Fiala. Poslední poprava začne ve 14.30 a trvá plně dvě hodiny. A tak, těsně před koncem války, vyhasnou životy padesáti statečných, inteligentních lidí. Mezi nimi i život mého strýce Karla.

Moje babička si čte poslední dopis od svého staršího syna. Končí slovy „V táboře je vyhlášena karanténa,

ale nestrachujte se, prodělal jsem protityfovou kůru. Těším se na brzkou shledanou, váš Karel“
Z venku je slyšet střelba. Pražské povstání je v plném proudu. Německo kapitulovalo, už se se svým synem brzo shledá. Ubíhají dny, Karel se nevrací. Všichni jásají, ale v babičce narůstá úzkost.

Dopis s tou nejhorší zprávou přichází až koncem května. Její syn už se domů nevrátí. Jeho kamarádi, kteří přežili, navštěvují babičku až do konce jejího života.